

Aksjon mot fødekaos
c/o Ingeborg Altern Vedal
Haslekroken 1a
0575 Oslo

opprop@altern.no
<http://www.altern.no/opprop/index.html>

Oslo, 19. juni 2006

Helse Øst
v/ Fagdirektør Kristin Lossius

Åpent brev til Helse Øst ang. fødeplasser i Oslo og Akershus

Vi er en gruppe småbarnsforeldre som står bak en aksjon mot det vi opplever som fødekaos i Oslo. Vi har tidligere vært i kontakt med Helse Øst, blant annet på folkemøtet som Den Norske Jordmorforening arrangerte 5. april i år. Her overleverte vi et opprop mot kaoset, der over 1 000 signatarer krevde tiltak som kunne rydde opp i situasjonen. Oppropet, folkemøtet, våre leserinnlegg¹ og de mange oppslagene i media har dessverre ikke hatt den effekten overfor Helse Øst som vi ønsket, og vi har hittil ikke fått svar på de spørsmål vi har stilt. Vi henvender oss derfor til Helse Øst gjennom et åpent brev.

Det er to forhold vi først og fremst ønsker å få avklart:

1. **Hva er fødselskapasiteten i Oslo og Akershus?** Tall vi har hentet fra Helse Østs egne redegjørelser viser at kapasiteten er for dårlig, mens Helse Øst har hele tiden hevdet at kapasiteten er god nok.
2. **Hva har Helse Øst gjort, hva planlegger foretaket å gjøre og hvorfor har ikke foretaket satt i verk tiltak tidligere?**

Hva er fødselskapasiteten i Oslo og Akershus?

Den totale kapasiteten er for lav

Helse Øst har flere ganger hevdet at fødekaoset i Oslo skyldes fritt sykehusvalg og dårlig fordeling av de fødende. Vi mener imidlertid at dette kun er én side av saken. Et mer alvorlig – og neglisjert – problem er at den totale kapasiteten er for lav. Daglig avvises kvinner *i fødsel* ved Ullevål og sendes til andre sykehus, i noen tilfeller også utenfor helseregionen. Kvinner som får føde på Ullevål opplever stress og at de ikke får god omsorg.

Da fødeavdelingen ved Aker sykehus ble vedtatt nedlagt fordelte man fødslene mellom de andre sykehusene slik: Ullevål uendret med 5 400 per år, Asker og Bærum + 800 fødsler (totalt 2 600 per år), Ahus + 600 fødsler (totalt 3 800 per år), Østfold + 400 fødsler (totalt 3 400 per år). Denne fordelingen ble gjort på et foretaksmøte i Helse Øst 6. november 2003. Siden Helse Øst viser til denne fordelingen senest i en orientering foretaket holdt for sitt styre 30. mars i år, går vi ut fra at denne fortsatt er gyldig.

¹ Vi har hatt leserinnlegg på trykk i Aften 8. mai, Vårt Land 11. mai og Aften 19. juni. Disse kan leses her: <http://www.altern.no/opprop/index.html#Leserinnlegg>

Kapasiteten ved Ullevål

I orienteringen skriver Helse Øst også at Ullevål i 2005 betjente 6 400 fødsler, til tross for en vedtatt kapasitet på 5 400. Dette utdypes ikke nærmere og Helse Øst har ingen forklaring på hvordan dette overbelegget var mulig. Derfor antar vi at dette ikke skyldtes tilsvarende økning av ressurser. Det påstås også at årsaken til overbelegget ved Ullevål er resultat av praktiseringen av et «absolutt» fritt sykehusvalg. Statistikk fra Medisinsk fødselsregister viser derimot at fødselstallene ved Ullevål har steget jevnt siden 2002, altså før praksisen med «absolutt» fritt sykehusvalg ble innført.² Derfor stiller vi oss tvilende til at fritt sykehusvalg utgjør den fullstendig forklaringen.

På bakgrunn av dette har vi følgende spørsmål til Helse Øst:

Hva er Ullevåls kapasitet per i dag?

- Hvis kapasiteten har økt etter vedtaket om nedleggelsen av Aker, hvordan er dette bestemt?
- Hvordan har kapasiteten i så fall økt? Hvor mange flere har blitt ansatt og hvor mange flere rom er blitt gjort om til føde- og barselrom?
- Ullevål har nå gått bort fra en absolutt praksis av fritt sykehusvalg. Betyr dette at Ullevål nå kun kommer til å ta imot 5 400 fødsler?
- Kun noen bydeler i Oslo sogner til Ullevål, men mange som bor i disse bydelene får ikke plass ved sykehuset. Ville det vært nok plasser til disse om fritt sykehusvalg ikke gjaldt fødende, slik at plassene ikke var opptatt av kvinner fra andre områder i Helse Øst?

Kapasiteten ved Rikshospitalet

I vedtaket fra foretaksmøtet nevnes det ikke hvor mange Oslofødsler Rikshospitalet ventes å ta, kun at tidligere avtale videreføres. I orienteringen fra 30. mars vises det til en avtale med Helse Sør om at Rikshospitalet skal ta imot inntil 1 800 fødende fra Helse Øst. Imidlertid opplyser Rikshospitalet på sine hjemmesider at de har 1 500-1 600 normalfødsler i året, hovedsakelig fra Oslo og Akershus. I følge orienteringen hadde Rikshospitalet i 2005 kun 1 084 Oslo-fødsler, men antallet Akershusfødsler ved sykehuset er ikke oppgitt.

Hvor mange kvinner fra Oslo og Akershus har Rikshospitalet kapasitet til å ta imot, og hvor mange tok de imot i 2005? Hvor mange kan de ta imot i år?

- Hvis sykehuset har færre enn 1 800 normalfødsler for Helse Øst årlig, hva skyldes dette? Skjer dette pga. manglende finansiering?
- Overjordmor Bente Rønnes forteller på Rikshospitalets hjemmesider at pågangen er stor og at 900 kvinner som ønsket føde plass der i 2004 ble avvist. Hvis det er slik at det i avtalen mellom Helse Øst og Helse Sør er flere hundre ubenyttede plasser, hvordan kan da Rikshospitalet avvise 900 kvinner uten at Helse Øst griper inn for å forsvare sin avtale? Denne avtalen brukes internt i Helse Øst som begrunnelse for at kapasiteten i Oslo og Akershus er god nok.

² Lov om pasientrettigheter (pasientrettighetsloven), § 2-4. Rett til valg av sykehus, trådte i kraft 1. januar 1999, noe endret 1. september 2004. Etter pålegg fra Helsetilsynet i Oslo og Akershus endret Ullevål sin praksis f.o.m. sommeren 2005 slik at de kvinner som klaget på avslag om føde plass ved sykehuset fikk medhold, og likevel fikk føde plass, altså et *absolutt* fritt sykehusvalg.
<http://www.lovdata.no/all/tl-19990702-063-002.html#2-4> og <http://www.stortinget.no/beso/2003/beso-200304-023.html>

Misforhold kapasitet – behov

Helse Øst opplyser at kapasiteten kan økes med 200 nye plasser hver på Ahus og ved Asker og Bærum. Rikshospitalet stiller seg ifølge orienteringen positive til å ta imot flere enn de gjør i dag, men det opplyses ikke hvor mange.

Regnestykket under viser at det er et misforhold mellom vedtatt kapasitet og antall fødsler på drøye 1000 plasser i Oslo og Akershus i 2005. Tall fra Statistisk Sentralbyrå (SSB) viser at antallet fødte i Oslo økte med 1 158 fra 2002 til 2005. Med stigende fødselsrate antar vi at dette misforholdet vil øke i 2006, dersom ikke kapasiteten økes betraktelig.

	kapasitet	2005	Misforhold	mulig økning
Ullevål	5 400	6 457	-1 057	0
Asker og Bærum	2 600	2 608	-8	200
Ahus	3 800	3 800	0	200
Østfold	3 400	2 800	600	0
Rikshospitalet*	1 500	1 500	0	300
Sum, inkl. Østfold	16 700	17 165	-465	17 400
Sum, Oslo og Akershus	13 300	14 365	-1 065	14 000

*) Tallene fra Rikshospitalet er usikre, vi vet ikke hvor mange Oslo-og Akershuskvinner som tilsammen fødte der i 2005. I tillegg kommer misforholdet mellom de avtalte 1800 plassene og det faktiske antallet fødsler.

Hvor stort misforholdet mellom kapasitet og behov er, avhenger av tallene fra Rikshospitalet og Ullevål. Misforholdet er likevel uansett så stort at noe må gjøres. Historier vi har fått gjennom media og fra enkeltpersoner, helsetilsynets rapport fra 2004³, samt en masteroppgave om Ullevåls fødeavdeling⁴ vitner alle om det samme: De ansatte ved Ullevål har alt for mye å gjøre og makter ikke å følge opp pasientene på en god måte; de får ikke gjort jobben sin skikkelig.

Helse Øst vet, men handler ikke

I følge to reportasjer på Dagsrevyen 15. og 16. juni 2006 har jordmødrene ved Ullevål sendt to bekymringsmeldinger til ledelsen. Helse Øst ved Lossius påstår på sin side at de ikke har fått meldinger om at situasjonen er uforsvarlig. Helse Øst har hele tiden vært klar over at Ullevål har et overbelegg på 1 000 fødsler, og det er underlig at man ikke ut fra dette kan tenke seg at situasjonen kan bli faglig uforsvarlig. Selv om bekymringsmeldingene aldri nådde Helse Øst, bør foretaket likevel ha visst om situasjonen:

- Styret ved Ullevål ble 22. juni 2005 varslet om at fritt sykehusvalg skapte problemer: «UUS har ikke kapasitet til å ta imot alle de kvinnene som ønsker fødeplass ved sykehuset. Det vil føre til en situasjon som det ikke er mulig å håndtere, og som er faglig uforsvarlig.»⁵ Styret ba derfor Helse Øst om en avklaring mht. fritt sykehusvalg.

³ Se http://www.helsetilsynet.no/templates/Page_6398.aspx

⁴ Johan Christian Tønnesen har skrevet en masteravhandling i sosialantropologi med tittel «Kulturelle modeller i en formell organisasjon». Han gjorde feltarbeid på Ullevåls fødeavdeling våren 2005. Avhandlingen kan lastes ned fra våre nettsider: <http://www.altern.no/opprop/masteroppgave.pdf>

⁵ Se http://www.ullevaal.no/stream_file.asp?iEntityId=2865 og http://www.ullevaal.no/stream_file.asp?iEntityId=3012

- Det har siden før nedleggelsen av Aker vært en mengde medieoppslag om situasjonen.⁶ Vi synes det er rart om Helse Øst ikke har fått med seg noen av disse. Vi antar at foretaket følger med på mediesaker som omhandler dem selv. Medieomtalen er jo også bakgrunnen for orienteringen til styret 30. mars: «Styret ba i forrige møte om en orientering om status for fødetilbudet i hovedstadsområdet. Fødetilbudet i Oslo knyttet til den store søkningen til Ullevål universitetssykehus har hatt mye oppmerksomhet i media med fokus på pasientrettighetsloven og praktisering av fritt sykehusvalg.»⁷
- På folkemøtet 5. april 2006 kom det helt tydelig fram en stor frustrasjon både hos jordmødrene ved Ullevål, og ved de andre sykehusene. Helse Øst var representert på dette folkemøtet, ved Lossius, og må ha registrert de samme fortvilte reaksjonene blant ansatte på Ullevål som det vi gjorde. Disse reaksjonene levnet ingen tvil hos oss om at situasjonen i dag er uholdbar.⁸

Vi antar derfor at Helse Øst *har* visst om situasjonen lenge. Uansett har de hatt en plikt til å overvåke fødselskapasiteten, jfr. foretaksrådet 6. november 2003:

Det er fra flere hold uttrykt bekymring om at reduksjon i antall fødeinstitusjoner i hovedstadsområdet vil kunne føre til kapasitetsproblemer i perioder med et høyt antall fødende. Også Nasjonalt råd for fødselsomsorg påpeker at det er nødvendig å planlegge slik at det er tilstrekkelig kapasitet totalt når antallet fødeinstitusjoner i Oslo reduseres. Helsedepartementet legger til grunn at Helse Øst overvåker utviklingen nøye, slik at det er tilstrekkelig kapasitet til å håndtere svingningene i fødselstallet.⁹

Derfor stiller vi følgende spørsmål:

- **Helse Øst skal ha visst om misforholdet mellom kapasitet og fødselstall i flere år. Hvorfor har foretaket ikke satt i verk tiltak for å gjøre noe med situasjonen?** Det burde være unødvendig å vente på pålegg fra statsråden når man ser at ett enkelt sykehus overbelastes så tydelig, og at det totale antallet plasser ikke stemmer med antall fødsler.
- **Hvilke tiltak er gjort for å forsøke å hindre rovdrift på fødeavdelingene på Ullevål?** Et overbelegg på over 1 000 fødsler gir en uholdbar situasjon både for de fødende og for de ansatte.
- **Hvilke praktiske følger har tilsynsrapporten fra tilsyn ved Ullevåls fødeavdelinger i juni 2004 fått?** I rapporten skrives det under merknad 1: *"Alle de intervjuede opplyser at det i lange perioder er et betydelig press på avdelingens personale og ressurser"*. I den samme merknaden skrives også: *"flere av de intervjuede opplyste at man ofte har samtidighetskonflikter, med mange fødende på en gang"* og at *"Det fremkom under intervjuene at man har hatt tilfeller av mangelfull overvåking av fødende"*. Er det gjort tiltak for å bedre situasjonen for de ansatte?
- **Belastningen på Ullevål har økt. Hvis dette har skjedd uten at det har kommet tilføring av ressurser, hvordan sikres det da at de fødende får den nødvendige**

⁶ Se en oversikt på våre nettsider: <http://www.altern.no/opprop/lenker.html#Eldre> for saker i 2002-2005 og <http://www.altern.no/opprop/lenker.html#Media> for saker fra 2006.

⁷ Se http://www.helse-ost.no/stream_file.asp?iEntityId=2458

⁸ Se referat her: <http://www.altern.no/opprop/nytt.html#Folkemote> og http://www.jordmorforeningen.no/nyheter/nyhet06_011.htm

⁹ Se http://odin.dep.no/hod/norsk/dok/andre_dok/brev/042071-990277/dok-bn.html

omsorg og behandling? Det er vanskelig å se hvordan en økning av antall fødsler uten økning av ressurser kan gjennomføres uten at det skjer en betydelig forverring av kvaliteten på tilbudet.

- **Hvordan kan Helse Øst påstå at kapasiteten er god nok i Oslo og Akershus, når det i vår ved flere anledninger har hendt at alle fødeavdelingene der er fulle, slik at kvinner i fødsel blir sendt sykehus utenfor området (Buskerud og Østfold)?**
Helse Øst hevder i orienteringen til styret 30. mars at kapasiteten er tilstrekkelig, fordi den raskt kan økes ved tre av de aktuelle sykehusene. Det snakkes om en potensiell kapasitet på 14 000 fødeplasser, uten at det fremheves at den faktiske kapasiteten i dag er betydelig lavere. I følge Lossius i Aften 9. juni 2006 skal situasjonen nå kartlegges, spesielt med tanke på ferieavvikling midt i høysesongen for fødsler. Så vidt vi kan se var situasjonen dels kartlagt allerede i mars, man kunne lett se sommerbehovet ut fra terminlister og man visste at ferieavviklingen kom. Det må ha vært mulig å iverksette konkrete tiltak tidligere.
- **Hvor lenge må pasientstrømmen øke før Helse Øst setter i verk tiltak som monner?** Til Aften 17. februar 2006 sier Lossius: «Vi vil følge nøye med, og hvis presset på Ullevål vedvarer, er vi nødt til å ta konsekvensen av det (...) Det er vårt ansvar å gi et godt fødetilbud i regionen, og det tar vi fullt på alvor. Men vi kan ikke utvide fødetilbudet før vi vet om det er permanente endringer i pasientstrømmen.»

Kvalitetskrav

I følge reportasjene i Dagsrevyen medio juni 2006, mener Helse Øst at jordmødrene ved Ullevål stiller for høye krav til seg selv. Når fødeavdelingene er svært overbooka,¹⁰ er det rimelig å spørre om det ikke heller er omvendt: Det er Ullevål og Helse Øst som stiller for store krav til de ansatte. Helse Øst mener også at fødende må finne seg i å være litt alene. Dette står i kontrast til WHO's standard for fødekvinner hvor det vektlegges at en kvinne i fødsel aldri skal forlates alene¹¹. Hvilke kvalitetskrav er det som gjelder ved norske fødeavdelinger?

- Hvordan definerer Helse Øst kapasiteten ved en fødeavdeling?
 - Hva er minste standard en fødende kan forvente av omsorg og behandling?
 - Hvor mye ressurser (personale og rom) skal hver fødende ha i gjennomsnitt?
 - Hvordan beregner man ressursbruk til førstegangs- kontra flergangsfødende, enkle kontra kompliserte fødsler etc?
- Hva gjør Helse Øst for å sikre kvaliteten ved fødeavdelingene?
 - Hvordan er tilbakemeldingsrutinene? Dagsrevyen 15. og 16. juni viste at bekymringsmeldinger ikke viderefremmes fra ledelsen ved Ullevål til Helse Øst. Finnes det tilfredsstillende rapporteringsrutiner som gjør det mulig for

¹⁰ I tillegg til at Ullevål hadde mer enn tusen fødsler enn det de har kapasitet til i 2005, måtte personalet avvise i snitt 1-2 kvinner som ringte inn når de var i fødsel. Både å avvise og å ta imot flere fødende enn man har plass og personalet til, skaper stress og dårlige arbeidsforhold.

¹¹ Se <http://www.who.int/reproductive-health/publications/pcpnc/pcpnc.pdf>

ansatte å komme med sine tilbakemeldinger, og som sikrer at slike tilbakemeldinger viderefremmes oppover i systemet?¹²

- Hvilke overvåkningsrutiner finnes det? Hvilke tilsyn sjekker at avdelingene følger lover, forskrifter og internasjonale prinsipper (WHO-standarder)?

Hva skjer framover?

Helseministeren på 30. mai i år Helse Øst å øke kapasiteten med 400 plasser. Orienteringen fra 30. mars viser at en tilsvarende økning er mulig ved Ahus og Asker og Bærum. Ved Ahus er det spesifisert at en slik økning betinger noe ressurser. I tillegg trengs det også en ytterligere økning – for eksempel gjennom full utnyttelse av avtalen ved Rikshospitalet. Hvorfor er ikke allerede disse potensielle plassene etablert?

Helse Øst har stadig fremhevet dårlig fordeling av fødsler som et hovedproblem. Hvilke tiltak er gjort for å prøve å skape en bedre fordeling? På folkemøtet kom det flere konkrete forslag til tiltak. Blant annet ble det foreslått at det lages informasjonsmateriell med fakta om de ulike sykehusenes tilbud til fødende som er lett tilgjengelige for både gravide, fastleger og jordmødre i primærhelsetjenesten. Allerede i februar sa Lossius at Helse Øst skal foreta brukerundersøkelser for å finne ut hvorfor Ullevål er populært. Hva har skjedd på disse områdene?

Vi synes det er trist at Helse Øst og sykehusenes ledelse ikke tar ansvar og sikrer god kvalitet på fødselsomsorgen i Oslo og Akershus. Først etter press fra media og aksjoner som vår kommer de på banen, men selv da er det langt frem til konkrete løsninger. Vi opplever det som om de til tider ikke en gang anerkjenner problemet. Vi håper at dette brevet kan sørge for fortløpende i tiltak som på kort og lang sikt bedrer tilbudet til fødende!

Vi ber Helse Øst gi oss en tilbakemelding på dette brevet, våre synspunkt og våre spørsmål, gjerne både direkte og gjennom media.

Hilsen

Aksjonen mot fødekaos i Oslo

Ingeborg Altern Vedal
41 22 30 25

Siv-Lise Bendixen Stærk
41 24 72 92

Carina Nilstun
97 73 17 00

<http://www.altern.no/opprop/index.html>

¹² Vi har flere ganger sett at ansatte ikke vil la seg intervju om situasjonen, men deler sine historier på folkemøtet og anonymisert i media. Det er vårt inntrykk at lojalitet og strenge arbeidsavtaler i helsevesenet gjør at ansatte ikke tør si fra om dårlige forhold. Jfr. også Saugstad-saken (Varsleren på Rikshospitalet).

Dette brev blir sendt elektronisk til:

- Helse Øst ved Kristin Lossius
- Helse Østs styrerepresentanter
 - Leder: Siri B. Hatlen
 - Nestleder: Jan Wibe
 - Manuela Ramin-Osmundsen
 - Tom Veierød
 - Anne Karine Tanum
 - Audun Holsbrekken
 - Monica Carmen Gåsvatn
 - Bjørn Krogsrud
 - Knut Even Lindsjörn
- Helse og sosialdepartementet ved
 - Sylvia Brustad
 - Wegard Harsvik
- Stortingsrepresentant Sonja Sjøli
- Stortingsrepresentant May Hansen
- Helsetilsynet/fylkeslegen i Oslo og Akershus
- Ullevål sykehus ved
 - Overjordmor Kirsti Hjelle
 - Overlege Britt-Ingjerd Nesheim
 - Direktør Tove Strand
- Pasientombudet
- Oslo kommunes bystyre
- Den norske jordmorforening
- Folkebevegelsen for lokalsykehusene
- Fødsel i fokus
- Babymedia
- Gravid ved Silje Skiphamn
- Aftenposten ved Ingeborg Moe
- Aften ved
 - Kristin Kornberg
 - Anne Cecilie Lund
- Dagsavisen ved Geir Arne Bore
- Dagbladet ved
- VG
- Vårt Land
- TV 2
- Dagens Medisin
- Helserevyen
- Lokalavisen Akers Avis Groruddalen
- NRK Østlandssendingen
- NRK Dagsrevyen ved
 - Marianne Ytre-Eide Bjaarstad
 - Cecilie Roang Bostad
- NRK Dagsnytt Atten ved Siri Finnema Moen
- NRK Sånn er livet